

Els indigets, els ibers del nord-est català

Text > JOAQUIM TREMOLEDA

La decisió dels tres autors d'ajuntar en un sol volum els trets identificadors bàsics de la tribu dels indigets és un gran encert per diverses raons. La concurrència d'en Gabriel, en Ferran i l'Aurora en aquest llibre assegura que, a partir de les noves recerques, se sumi al coneixement actual tota la trajectòria investigadora que s'ha fet sobre el món iber a la zona i particularment a Ullastret, ja que l'Aurora va ser directora del jaciment i recull l'herència de Miquel Oliva. Els quaranta-tres temes que exigeix l'estructura dels «Quaderns» no només no són un obstacle, sinó que en aquest cas faciliten una síntesi temàticament diversa, que reuneix una gran varietat de temes en textos breus.

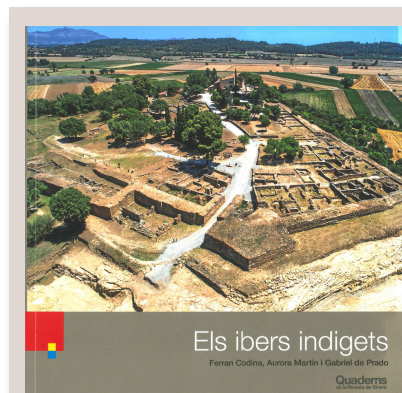
El fil argumental és la cultura ibèrica i el seu desenvolupament al territori dels indigets fins a la seva fi en el procés de conquesta dels romans. Podem agrupar aquest desenvolupament en tres blocs principals que, de general a particular, mostren l'estadi cultural que va assolir: la implantació al territori, l'urbanisme i l'arquitectura i, en darrer terme, temes més específics, com ara la seva base econòmica, la religió i el món funerari, així com la cultura material.

Aquest espai geogràfic va comptar amb un fet diferencial fonamental: la presència de l'establiment colonial d'Empúries i, en segon terme, de Roses. L'organització territorial i l'estructura social que tenien es dedueix a partir de la implantació dels poblats més coneguts, de la costa i de l'interior. Això

permet definir diverses jerarquies de poblament que vertebraven el territori, tot i que no resolen la vella qüestió de si això implicava una estructura estatal o paraestatal. El nivell superior era la capitalitat d'Ullastret, amb unes 15 hectàrees d'extensió. Segueix un nivell format per poblats fortificats estratègics, de 2 a 4 ha, com Peralada, Mas Castellar de Pontós, Sant Julià de Ramis, Puig d'en Rovira a Quart, Mas Castell de Porqueres o Montbarbat. Un tercer nivell el formaven els poblats més bàsics, inferiors a 1 ha, com Sant Sebastià de la Guarda a Palafrugell, Castell a Palamós, el Fortim a Sant Feliu de Guíxols, Puig Castellet a Lloret de Mar, el Puig del Castell a Cassà de la Selva i el Puig de la Cendra a Bescanó. Finalment, hi hauria un darrer nivell de granges que s'establiren a la plana.

L'urbanisme, les muralles, l'arquitectura domèstica, les residències de les elits, la gestió de l'aigua, la religió i els temples es tracten com a temes específics, en molts casos a partir de les evidències d'Ullastret. Destaquen poderosament aspectes de la seva cultura com és el ritual dels caps tallats i del món funerari.

La creixent caracterització paleoambiental, gràcies als estudis interdisciplinaris, aporta dades imprescindibles per conèixer els trets de la seva economia, basada en el comerç, l'agricultura, la ramaderia i l'explotació dels recursos naturals. També es fa referència a les pràctiques alimentàries, a la mineria i

CODINA I FALGÀS, Ferran; MARTÍN I ORTEGA, Aurora; DE PRADO I CORDERO, Gabriel. **Els ibers indigets**. Girona: Diputació de Girona, 2019. 96 p. (Quaderns de la Revista de Girona; 200)

a la metal·lúrgia del ferro, a l'explotació de les pedreres, a la fabricació de la ceràmica (algunes específiques d'aquesta àrea), al teixit i a l'abillament personal i a l'ús de la moneda.

El volum acaba amb la difusió, amb rutes i itineraris, dels jaciments i de la cultura ibèrica, a la qual cada vegada es destinen més recursos. Mitjançant prospeccions, infografies, models i reproduccions en 3D es genera un llenguatge virtual que permet visualitzar reconstruccions del paisatge, de l'urbanisme i dels diversos ambients domèstics i atreure el públic turista i sobretot el familiar amb tallers i activitats educatives.

El Nadal menys embafador

Text > ASSUM GUARDIOLA

El títol de *La naturalesa humana*, de Pius Pujades, és revelador, i la part del títol entre parèntesis, *contes de Nadal*, encara més. És a dir, l'autor ens ve a dir que el seu propòsit com a escriptor i autor d'aquest llibre és parlar de la naturalesa

humana, i que sigui amb contes de Nadal no és rellevant. És ben bé així. Des d'un bon començament ens trobem amb una veu narrativa molt intervencionista que ens ofereix la seva visió del món i de la condició humana des d'un registre pro-

per, còmplice i col·loquial. No hi ha floritures estilístiques ni artificis literaris evidents. En aquests contes hi impera una certa anarquia. Fa la sensació que l'autor escriu a raig perquè té moltes ganes de dir el que necessita dir. Hi ha una certa cura per la forma, però és un dels aspectes menys reveladors del llibre.

Pius Pujades, en cadascun d'aquests contes, ens presenta una realitat apa-

Els camins del dir, els espais del ser

Text > ROSA FONT

Mireia Lleó i Bertran és una poeta amb una trajectòria llarga i sòlida. Des del seu primer llibre, *Brots d'enyor* (1996), fins a aquest últim, titulat *Entre els ulls i el dir* (2019), ha publicat *Amb terra al pensament* (1999), *Parc encès* (2000), *Batecs a cor obert* (2002), *Per un vers* (2009) i *Mirall de versos. Rosa Leveroni en la memòria* (2011).

Entre els ulls i el dir (un llibre que, de fet, en conté tres: *Contraforts*, *La primera paraula* i *Dona i paisatge*) marca un pas més en l'evolució de la seva poesia, i confirma quines són les seves arrels poètiques (des de Leveroni, Vinyoli i Marçal fins a Akhmàtova, Koltz i Blandiana) i els temes nuclears de la seva obra.

Un dels elements temàtics que s'encadenen en els tres llibres de què consta *Entre els ulls i el dir* és el valor de la paraula creadora lligada al silenci. En el silenci neix la veu i en el silenci creixen les paraules: «S'esqueixa el bell silenci, la veu s'alça | i en el captiveri dins la nit | per fi s'allibera la idea, la paraula». Dos termes, la paraula i el silenci, que s'uneixen a través de l'instant poètic, el moment de la revelació en què l'espurna creativa es converteix en foc: «Roents brases als dits, | foc generós, el vers». I és que la poesia de Mireia Lleó ens parla del procés creatiu, del desig de buscar sempre el vers, perquè vida i escriptura són indistingibles: «En les paraules visc. Em viuen ben endins d'aquest mar immens que és la consciència, tatuades ja per sempre a la pell de l'ànima. M'he convertit en algú que

escriu en vers un poema que mai no acaba», ens diu a l'«Autoretrat».

D'altres temes que afloren als seus versos són la maternitat, el pas del temps i la mort («Mort tan secreta, | se'ns esquerda la vida, | tota tremolo.»), i el paisatge, el *locus amoenus* que conformen ciutats (Lisboa, Porto, Torí...), llocs habitats com si fossin uns «refugis on retenir la presa, la paraula: cristalls de quars travessats per la llum i engendrants en les tenebres». I l'espai de llum, que és l'espai de la creació «on neixen les idees, on cuso les paraules a la pell tan fràgil de la memòria oculta».

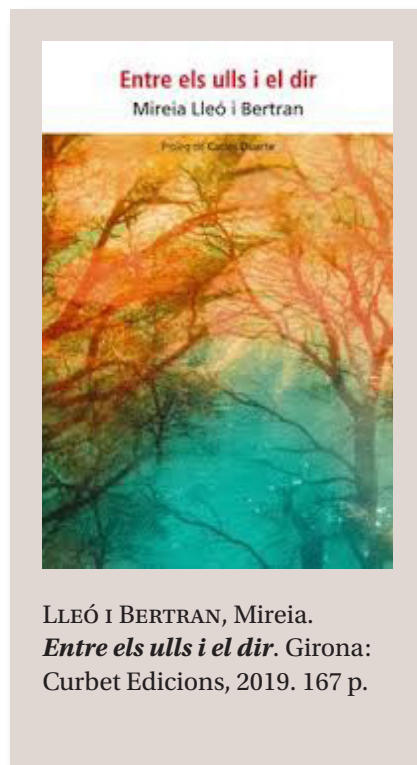
Diria que el vers «els camins del dir, els espais del ser» d'un dels poemes d'aquest llibre defineix l'essència de l'obra poètica de Mireia Lleó: la paraula, i en definitiva la poesia, té el poder, gairebé màgic, de donar sentit a la vida. Escriure vol dir «construir el viure a l'amagatall dels versos». D'aquesta manera el poema és una conquesta contra l'oblit i una forma de redempció, perquè a l'últim recer només hi ha la paraula i «només la passió màgica d'uns versos | ens salva dels freds desprietats» i fa de «contrafort» davant la feblesa humana i la desolació de la vida.

Als versos d'aquest llibre, carregats de plasticitat i de ritme, hi observem la poeta que habita «ulls endintre», reclusa en el món de les paraules, transitant entre «el fer i el dir», mentre va passant el temps i es fon en el paisatge i en les figures que contempla, per esdevenir memòria a través del vers.

rentment banal que forma part de les nostres vides. D'aquesta manera, el Nadal esdevé l'escenari pel qual transcorren les misèries i les grandeses dels personatges. Però, en el fons d'aquest esdevenir prosaic de les vicissituds de la naturalesa humana que ens mostra l'autor, s'hi intueix la profunditat del missatge: fem el que podem en el món que ens ha tocat viure. La grandesa de les perso-

nes es mostra a partir dels petits fets de cada dia. L'autor es dirigeix al lector i així el fa còmplice. Són les seves històries, però també són les nostres.

La naturalitat d'aquesta veu que ens narra les històries, a més a més de la cura de l'edició de Rupes Nigra i els dibuixos de traç gruixut de Narcís Comadira que complementen els contes, són els punts forts del llibre.

LLEÓ I BERTRAN, Mireia. *Entre els ulls i el dir*. Girona: Curbet Edicions, 2019. 167 p.

En el silenci neix la veu i en el silenci creixen les paraules

PUJADES, Pius. *La naturalesa humana (contes de Nadal)*. Girona: Rupes Nigra Edicions, 2018. 99 p.

Un gran i clarivalent calidoscopi

Text > JOAN FERRERÓS

Aquest volum, reeditat per Llibres del Segle (2019), ensenya de forma amena i llegidora que, fa mig segle, Manuel Costa-Pau (1936-2016), l'autor, va preveure amb gran clarividència el futur turístic de la Costa Brava. També, més tard, Yvette Barbaza, amb la tesi *Le paysage humain de la Costa Brava* (del 1966 i publicada en català vint-i-dos anys després), va fer diana en el mateix assumpte. Però ni les institucions polítiques i culturals ni les forces vives de la indústria, el negoci i la inversió els van tenir en compte per a res, i per això avui tenim un litoral degradat en molts aspectes, que, altrament, s'haurien pogut mantenir i conservar. Barbaza, decebuda, anys després va dir: «Me decepcionaron [els catalans] porque han traicionado a su país, a su espacio, y dejaron hacer cosas espantosas [...] y confiar más y más responsabilidades del comercio y la fabricación a [...] unos poderes económicos españoles y extranjeros».

Turistes, sirenes i gent del país és una obra que, més enllà del turisme, analitza aquesta terra com ho van fer altres llibres cabdals que van publicar-se aquells mateixos anys seixanta: *Els altres catalans*, de Paco Candel; *Nosaltres, els valencians*, de Joan Fuster; *Les formes de vida catalana*, de Ferrater Mora; *Notícia de Catalunya*, de Jaume Vicens Vives, i part de l'obra de Josep Pla i d'Agustí Calvet, *Gaziel*. *Turistes, sirenes i gent del país*, publicada el 1966 i exhaurida de feia

anys malgrat ser una obra de referència, ara ens ajuda a entendre uns Països Catalans que, a més, tenen el turisme com a primera indústria nacional.

Costa-Pau va pouar els materials de l'observació directa, de la premsa dels anys seixanta i de les persones. Hi tenen un paper els artistes figuerencs Meu Massot, que vivia llavors a Estocolm (les sueques...), i Felip Vilà, que ho feia a Ceret (frontera, duana, Guàrdia Civil...). Robert Graves, que a Londres havia sentit una conversa entre dues noies en què l'una preguntava a l'altra «On és Mallorca?» i aquesta altra li responia «No ho sé pas; vaig anar-hi en avió...»: tot un certificat de la rellevància del *sun, sand and sex*; tant li feia el lloc de consum. Lawrence d'Àrabia, que havia deixat constància dels altres suds presents al desert. El viatger del Mediterrani amb crònica: l'Ulisses d'Homer. Ricardo de la Cierva i el jove Joaquim Muns, la cara i la creu del règim franquista, que il·lustren el paisatge del moment. Etcètera. Els contrastos entre la gent del país i els forasters sobre les novetats turístiques són molt interessants. Les eroticosexuals: la desinhibició pública i pública, com ara el nudisme practicat als anys cinquanta als clubs polinesis de cala Montjoi i Mediterrane de Cadaqués. El paisatge poblat de capellans de poble i de civils (el record d'*En Baldiri de la Costa*). Els *xiringuitos* i les *boîtes*, després *night clubs* i després discoteques. El mostrari de pagesos, bo-

COSTA-PAU, Manuel. *Turistes, sirenes i gent del país*. Girona: Llibres del Segle, 2019. 442 p.

tiguers, *pijos* i immigrants espanyols. Els gitanos amb guitarres i *faralae*s. El ministre d'Información y Turismo, Fraga Iribarne, la sangria en bidons i les paelles amb colorant groc. El vendre la viuya i fer la viu-viu o fer calés. La il·lusió del mediterranisme noucentista, galopant cap a can Pistraus. El gran calidoscopi de *Turistes, sirenes i gent del país* que tornem a tenir a l'abast.

L'essència en la brevetat

Text > MIREIA LLEÓ

Montse Salvador (Sant Joan de Palamós, 1958) publica el seu primer llibre, *Camp obert*. Una veu que s'expressa en forma d'haiku, llevat dels sis poemes finals. *Camp obert*, un camp a vessar d'aquesta forma tradicional japonesa que intenta, amb només tres versos, captar un moment, una imatge, un ambient concret. El llibre té una sola part, encapçalada per dues cites de Vicent Alonso i Joan Vinyoli. Unes

cites que fan referència als signes i a les coses que ens passen a la vida: «I què faré de tantes | coses que em passen», es pregunta Vinyoli. Aquests dos versos pertanyen al poema «Sis lletres», del llibre *Encara les paraules*. I aquests versos inicials són ben il·lustratius. A *Camp obert* Montse Salvador arriba al centre d'allò que vol comunicar mitjançant signes i coses concretes: el pas del temps («El temps és jove | en el fil

d'aigua encesa | dins de l'enigma; o bé Mudo. El temps | em venç sense remor: assajo nuses»), els ocells com a signes del temps i el pas de les estacions («de nou les tórtores | amb foc entre les ales: | la llum que torna»), el bosc i l'arbre («Si endreço el bosc, | on van les hores malves, | les peces soltes?»), el sol i la llum, com a signes de plenitud, de creació («Passen els arbres | vessant llum pel brocal | a dins i a fora»), l'amor («Viurons endins | més enllà de la set: | t'he dut el bes») i la paraula («En el llindar, | nítid és el traç ver | d'un darrer molt»). Els signes i el llenguatge («Suren els signes | sobre els estanys efímers | amb

Cadaqués, la història pel forat de la clau

Text > ROSA MARIA GIL TORT

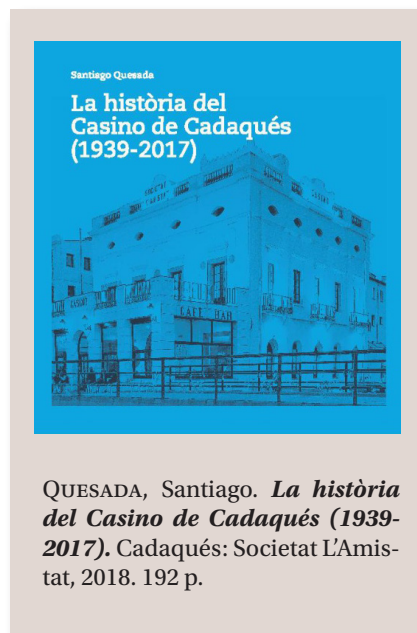
La façana marítima de Cadaqués, coronada per la immaculada silueta de l'església parroquial, té a baix, a la dreta, a tocar de la platja, l'elegant figura del Casino. O potser n'hauríem de dir de La Benèfica, la societat de previsió social creada cap al 1870 i que s'instal·là en el vell casal de la família Godó el 1896. O potser de la Societat L'Amistat, entitat recreativa potenciada després de la guerra i que ha arribat fins avui curulla d'iniciatives i vibrant d'activitats, plenament inscrita en la societat contemporània sorgida de la democràcia.

De tot aquest periple, canvis de nom, d'orientacions i en part de funcions, ens parla aquest llibre. L'autor, Santiago Quesada, amb paciència de frare i esperit d'historiador, mig cronista, mig sociòleg i amb un punt de periodista, ens ofereix la visió de la trajectòria d'aquesta entitat i ens obre la porta de tot un món concentrat en aquelles quatre parets de l'edifici neoclàssic. Des d'allà dins, es poden conèixer els fets, les persones, les actituds i els esdeveniments dels darrers setanta-cinc anys al poble.

Aquest llibre és la segona part d'un estudi sobre l'entitat centenària, el primer dels quals va publicar el mateix autor el 2014, dedicat al període transcorregut des de la fundació, el 1870, fins a la Guerra Civil. Aquest segon volum ha servit per tractar la història de l'entitat fins avui mateix, i honra l'autor i la mateixa societat aquesta voluntat d'unir

passat i present a través de la història pròpia.

Tot i amb això, el veritable valor d'aquest treball és la capacitat de fer-nos anar més enllà de l'anècdota. Com tota bona història local, el seu objectiu ha de ser explicar-nos el país des de la petita història; aportar els protagonistes i els diàlegs per a un argument que en part ja coneixem. Des de la repressió i la prepotència dels guanyadors els primers dies de la postguerra, fins al redreçament dels anys cinquanta i seixanta, amb la tímida recuperació d'una identitat humiliada, una vida local sota sospita i unes voluntats personals qüestionades. Des del poble de pescadors i vinaters, fins a l'arribada dels artistes, de la selecta i intel·lectual colònia de barcelonins i, finalment, del primer turisme. Del Cadaqués isolat dels anys trenta al Cadaqués cobejat d'avui, exemple de vila genuïna, referent de l'essència mediterrània. I tot això, tot, ha passat pel Casino, i l'autor ens ho presenta amb anècdotes, exemples i aportacions de propis i forasters, en una narració detallada que situa l'entitat en el cor de la història del poble, i el poble i les seves necessitats en el cor de les juntes successives. Tot plegat, i aquesta manera d'aproximar-se a la història local, queda ben resumit en la frase que hem espigolat de l'autor mateix de l'estudi i que ens serveix per cloure aquesta ressenya: «Quan un soci i habitant del poble entra al Casino de

QUESADA, Santiago. *La història del Casino de Cadaqués (1939-2017)*. Cadaqués: Societat L'Amistat, 2018. 192 p.

Cadaqués no deixa de ser un representant de la història del seu temps i un membre actiu del que l'envolta, i quan surt no deixa de ser un membre associat a una institució centenària».

El veritable valor d'aquest treball és la capacitat de fer-nos anar més enllà de l'anècdota

prou certa»), que són motius per a la poesia i per al pensament.

L'autora fa de la poesia una eina per espigolar els camps i collir el que altres no han vist, per triar el que sembla confús. En la petita d'una forma austera i breu és capaç d'enquibir els senyals per poder-los destriar i comprendre millor el món i la vida.

El llibre conté, a la part final, sis poemes. A «Al mot» llegim: «Gosar les correnties, sortir al buf entre el blavís foc a sentir el sotrac | de les síl·labes altivades, descloses cap a rompent». L'autora se'n va cap a la paraula, generadora de poesia. Aquesta paraula que només

amb sis lletres ens obre un món generador de vida, de pensament, d'autoconeixement. I, al final, un poema més llarg, «Terra», on l'autora es permet fer un retorn puntual als nostres clàssics amb una composició de reminiscències patriòtiques.

SALVADOR, Montse. *Camp obert*. Girona: Llibres del Segle, 2019. 64 p.

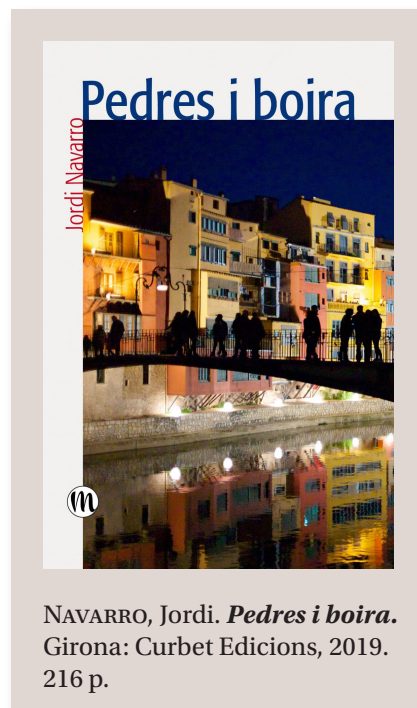

Un passeig per l'amor i la mort

Text > JORDI ARBONÈS, NIF

En el llibre de Jordi Navarro *Pedres i boira* (Curbet Edicions, 2019), l'autor, llicenciat en geografia, fa un recorregut pel Barri Vell de Girona. Es pot definir el text com una crònica novel·lada que destil·la amor i respecte pel barri. Un barri on ha viscut de petit i d'adolescent, un espai centrat a la pujada de Sant Feliu, els carrers del Pou Rodó, de la Barca i de Galligants. Amb un estil concís i entenedor, desencadena un seguit de personatges que, a l'inici, remetent a una època fosca i plena de mancances. El relleix de la postguerra. Pren detalls viscuts i converses esgarriades que expliquen la vida senzilla i bàsicament pobra d'una gent que feia la viuviu per dur un plat a taula. Fa una tria agradable per al lector encara que, de vegades, expliqui fets tristos i durs. Sorpren perquè, a partir d'un moment, el lector s'adona que Navarro ha construït un *colmado* literari ple a vessar d'anècdotes i de personatges entranyables, esperpèntics, revolucionaris, tendres i també cruels. Plana a plana s'acosta —amb el davantal posat— a un prestatge diferent per escollir un producte nou que mostra al client amb orgull i el tremp d'un narrador o cronista, però també des d'un punt de vista històric i social. El llibre arrenca als anys setanta del segle passat, quan la vida dels gironins encara estava fortament estanca i l'olor d'arengada hi era habitual. Llavors, a banda de treballar en alguna

fàbrica, la ciutat oferia poques possibilitats d'ascensió social. L'autor comença en un *colmado* de fa més de quaranta anys i acaba en l'actualitat: una botiga de records que, com el *colmado*, també és plena fins al capdamunt de productes i andròmines. Entremig passa per èpoques de molts canvis locals i globals, que explica sense deixar-se endur per la nostàlgia. En el seu *Amarcord* observa fotos de la memòria sentimental (més d'una, estrictament felliniana) i també segueix el recorregut de la vida política i de revolta que, en moments diferents, han viscut els carrers de la petita ciutat. L'abans i l'ara i tot allò que ha donat forma al que avui és el Barri Vell. L'aparició de la lliscadissa medusa que immobilitza amb el monocultiu turístic. L'escriptor esbossa la vida dels veïns ocults, de la gent anònima que forma part de la quotidianitat. Detalla un desplegable d'actituds antigues i modernes que, d'alguna manera, han incidit en les èpoques més tèrboles del barri i, també, en les més especulatives i luxoses. El Barri Vell és un territori en constant transformació del qual Jordi Navarro, que és un veí seu, ens serveix una safata plena de sucosos tastos gràcies a les seves apreciacions i vivències. El llibre explica la joventut i, sobretot, completa la memòria dels que han viscut a Girona. I, és clar, la dels que s'interessen per la delicadesa de particularitats i fets que basteixen el Barri Vell.

L'escriptor esbossa la vida dels veïns ocults, de la gent anònima que forma part de la quotidianitat

Ordre i subversió al circ de la vida

Text > JOSEP PASTELLS

L'univers literari de Damià Bardera, tan inquietant i corprenedor, tan especial i retorçat, resumit en una antologia de 154 pàgines. Quaranta textos, sis d'inèdits i trenta-quatre que ja havien aparegut a cinc llibres editats per El Cep i la Nansa entre 2011 i 2016 (*Fauna animal*, *Els homes del sac*, *Els nens del sac*, *Contes de propina* i *Nens de llet*), oferts per Empúries al lector com un tast dels prop de cinc-cents relats publicats fins ara per un dels autors més agosarats i transgressors de les noves

lletres catalanes. Descartat l'intent de resumir en tan poc espai el joc de correspondències i de calculats cops d'efecte que Bardera, nascut el 1982 a Viladamat, estableix a *Un circ al pati de casa*, és indispensable destacar la potència metafòrica d'un títol que alhora esdevé síntesi, i més encara si es dediquen uns segons a observar la imatge de portada dissenyada per Niarki. Tot plegat adquireix un aire sinistre amarat d'innocència, ben coherent amb la força i la varietat d'uns contes que, en

la majoria dels casos, tenen en comú la precisió, l'enginy i el desig de mostrar sense cap mena de concessions la cara salvatge de la vida.

«Fa l'efecte que els esbudellaments de Bardera floten sobre una mar de tendresa», observa Toni Sala al pròleg de l'obra, com per advertir dels contrastos que, insolents, nodreixen uns relats i microrelats concebuts amb el clar objectiu de desbaratar qualsevol intent de creure en l'existència de paradisos perduts. El circ de Bardera és

La vida imita l'art

Text > DAVID IGLÉSIAS

«La vida imita l'art molt més que l'art imita la vida.» Aquesta afirmació de l'escriptor irlandès Oscar Wilde defineix molt bé l'aportació estètica d'Isaac Cervera en el procés d'artistització dels entorns del Port de la Selva. Aquest procés el va definir el filòsof Alain Roger per explicar el fenomen culturitzador del paisatge, en el sentit que la percepció que en tenim prové principalment del nostre coneixement anterior, après moltes vegades a partir de les imatges dels gravats i, sobretot, de les fotografies.

En un poble de pescadors, aïllat del país fins al 1912, l'any de construcció de la carretera, la producció d'imatges devia ser escassa, i encara ho devia ser més la producció d'imatge fotogràfica, vinculada inicialment al progrés de les societats industrialitzades. Per això, no és d'estranyar que al Port de la Selva no s'establís cap estudi fotogràfic i que les visites de fotògrafs ambulants fossin escasses en la segona meitat del segle XIX. Un fet molt diferent del que passava en altres poblacions costaneres, com ara Sant Feliu de Guíxols o Palamós, obertes al mar però connectades amb l'interior, on la presència de fotògrafs va ser notable. Ara sabem que el Port de la Selva va salvar les seves imatges més remotes gràcies a l'afecció per la fotografia d'Isaac Cervera Cané, un personatge vinculat a la modernitat i a la cultura que va adop-

tar la fotografia com a mitjà per documentar el seu món.

Són fotografies que mostren un interès pel paisatge enlluernador que ofereix el territori, i també per les persones que protagonitzen la gesta diària de la supervivència. Cal entendre aquestes imatges dins la concepció naturalista del paisatge que defineix, entre d'altres, Giner de los Ríos, que considera l'home com un element més inserit a la naturalesa, la qual cosa s'ajusta molt a una població dedicada a la pesca, en què la identificació amb el mar és absoluta.

A part d'això, són fotografies que, transportades al paper, s'allunyen del seu propòsit inicial, la contemplació tridimensional que oferien l'estereoscòpia i, per tant, traeixen la realitat compositiva original. També cal tenir en compte que el consum d'aquestes fotografies es limitava a l'àmbit familiar. Això permetia que els amateurs treballessin amb més llibertat a redós de la vida quotidiana i de la immediatesa dels esdeveniments personals i col·lectius. Els autors oferien un relat molt més proper i verídic de l'època, alhora que indagaven en una nova estètica més desimbolta, menys convencional i deslligada dels cànons formals de la imatge comercial.

Per acabar, val a dir que el valor d'aquestes fotografies és reforçat pel treball de recerca que aporten els autors dels textos, Vicenç Relats i Pere

ric en tendresa i truculència, sí, però també en dislocacions i claredat, en humor i desesperança, en xarlotades i reflexions d'una fondària abissal que posen de manifest la curta distància que separa l'ordre de la subversió. «És un llibre absolutament explosiu, diferent, mordaç, únic», s'afirma a la contraportada, on també s'insinua que Bardera posseeix la irreverència de Quim Monzó, la imaginació de Pere Calders, la ràbia de Víctor Català i el sarcasme d'Espriu. Pot semblar exagerat, però fins i tot els lectors més escèptics hauran d'admetre que aquesta antologia insòlita fa molt més que beure de la tradició literària catalana i esde-

vé (almenys per als que s'apropin per primer cop a la narrativa de Bardera) una proposta originalíssima, fruit del treball i, sobretot, del talent.

BARDERA, Damià. *Un circ al pati de casa*. Barcelona: Empúries, 2019. 154 p.

RELATS, Vicenç; TORO, Pere. *El Port de la Selva, imatges i històries de l'ahir*. Santa Eulàlia de Ronçana: Gent i Terra Editorial, 2019. 120 p.

Toro, que contextualitzen els llocs i les escenes capturades. En definitiva, es tracta d'un llibre valuós per l'experiència estètica, com a mitjà per al coneixement, i pels continguts històrics dels textos que enriqueixen el relat visual del Port de la Selva.

